

Terveysturvallisuusohjeiden noudattaminen ja seuranta kouluissa koronavirusepidemian aikana lapsen oikeuksien näkökulmasta

1 ASIAN VIREILLETULO

Tartuntatautilain tarkoituksena on ehkäistä tartuntatauteja ja niiden leviämistä sekä niistä ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Lain säännökset toimenpiteistä covid-19-epidemian (jäljempänä koronavirusepidemia) leviämisen estämiseksi asettavat myös opetuksen ja koulutuksen järjestäjille velvoitteita. Opetuksen järjestämisessä tulisi huomioida Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön suositukset muun muassa perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjille koronavirusepidemian aikana.

Oikeuskanslerille alkusyksyllä 2021 tehdyissä kanteluissa ja kansalaiskirjoituksissa on tuotu esiin huoli siitä, ovatko opetuksen ja koulutuksen järjestäjille koronavirustartuntojen estämiseksi annetut ohjeet ja suositukset (jäljempänä myös terveysturvallisuusohjeet) riittäviä ja ajantasaisia muuttuvassa epidemiatilanteessa. Huolta kannettiin erityisesti siitä, miten ohjeet ja suositukset oppilaitosten arjessa toteutuvat ja miten terveysturvallisuustoimien toteuttamista valvotaan käytännössä.

Oikeudellisesta näkökulmasta kysymys on siitä, varmistavatko terveysturvallisuusohjeiden antamisesta vastaavat viranomaiset ohjeiden ja niiden vaikuttavuuden seurannalla paitsi tartuntatautilaista, myös YK:n lapsen oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta seuraavat velvoitteet. Opetuksen järjestäjien toimintaa suunniteltaessa on myös tärkeää lapsen edun ensisijaisuuden mukaisesti sovittaa yhteen yhtäältä terveyteen ja terveysturvallisuuteen liittyvät

toimet tartuntatautien torjunnan periaatteiden mukaisesti ja toisaalta lasten sivistykselliset oikeudet.

Terveysturvallisuusohjeiden vaikuttavuus edellyttää muun muassa sitä, että niitä voidaan käytännössä myös noudattaa, ne ovat ajantasaisia suhteessa tietoon koronaviruksen leviämisestä sekä taudin riskeistä ja, että ohjeistuksen ajantasaisuutta ja toimivuutta tarkoituksessaan tartuntatautilain tavoitteiden ja lapsen edun toteutuminen seurataan ja arvioidaan tilanteen edellyttämällä tavalla.

Päätin omasta aloitteestani selvittää, onko perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen terveysturvallisuustoimia koskevien ohjeiden ja suositusten toimivuuden ja vaikuttavuuden seuranta järjestetty lapsen oikeuksien toteutumisen edellyttämällä tavalla.

2 SELVITYKSET

Olen pyytänyt selvitykset opetus- ja kulttuuriministeriöltä (OKM), sosiaali- ja terveysministeriöltä (STM) sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL).

3 RATKAISU

3.1 Sopimukset ja säännökset

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (lapsen oikeuksien sopimus) on lapsia koskeva ja valtioita sitova ihmisoikeussopimus, joka on Suomessa lakina voimassa (SopS 59-60/1991).

Sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Sopimusvaltiot takaavat sopimuksen 3 artiklan 3 kohdan mukaan, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat muun muassa turvallisuutta ja terveyttä.

Sopimuksen 4 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

Sopimuksen 12 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Sopimuksen 24 artiklassa määrätään, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta ja, että sopimusvaltiot pyrkivät tämän oikeuden täysimääräiseen toteuttamiseen ja ryhtyvät asianmukaisiin toimiin.

Sopimuksen 28 ja 31 artiklassa turvataan lapsen sivistykselliset oikeudet, erityisesti oikeus saada opetusta ja oikeus virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.

Perustuslaki

Perustuslain (731/1999) 7 §:n 1 momentissa säädetään jokaisen oikeudesta elämään.

Perustuslain 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja julkisen vallan on 16 §:n 2 momentin mukaan turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 20 §:n 2 momentin perusteella julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Tartuntatautilaki

Tartuntatautilain (1227/2016) 1 §:n mukaan kyseisen lain tarkoituksena on ehkäistä tartuntatauteja ja niiden leviämistä sekä niistä ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. SARS-CoV-2-viruksen aiheuttama koronavirustauti on tartuntataudeista annetun valtioneuvoston asetuksen (146/2017) 1 §:n (69/2020) mukaan yleisvaarallinen tartuntatauti.

Lain 7 §:n 1 momentin mukaan tartuntatautien torjunnan yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Tartuntatautien torjunnan kansallisena

asiantuntijalaitoksena toimii pykälän 2 momentin mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, joka tukee asiantuntemuksellaan sosiaali- ja terveysministeriötä ja aluehallintovirastoja, ylläpitää tartuntatautien torjuntaa palvelevia valtakunnallisia epidemiologisia seurantajärjestelmiä sekä ohjaa ja tukee tartuntatautien torjuntatyötä kunnissa, sairaanhoitopiirien kuntayhtymissä ja sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toimintayksiköissä. Laitos tutkii tartuntatauteja, seuraa ja selvittää tartuntatautien ilmaantumista ja esiintymistä, kehittää niiden diagnostiikkaa, seurantaa ja torjuntaa sekä tiedottaa niistä ja antaa väestölle ohjeita tartunnan välttämiseksi ja leviämisen ehkäisemiseksi.

Lain 8 §:n 1 momentissa säädetään, että aluehallintovirasto sovittaa yhteen ja valvoo tartuntatautien torjuntaa alueellaan. Aluehallintovirasto valvoo torjuntatyön säännösten mukaista toteuttamista sekä kansallisten suunnitelmien ja sosiaali- ja terveysministeriön päätösten toimeenpanoa.

Lain 12 §:n 1 momentin mukaan tartuntatautien torjuntatyön lainmukaisuuden valvonta ja siihen liittyvä ohjaus kuuluu aluehallintovirastolle toimialueellaan. Pykälän 2 momentin mukaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ohjaa aluehallintovirastojen toimintaa valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa.

Lain 58 §:n 1 momentin mukaan kunnan tartuntatautien torjunnasta vastaava toimielin voi päättää toimialueellaan muun muassa oppilaitosten sulkemisesta, kun laajaa tartunnan vaaraa aiheuttava yleisvaarallinen tartuntatauti on todettu tai sen esiintyminen on perustellusti odotettavissa. Edellytyksenä on lisäksi, että toimenpide on välttämätön yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Aluehallintovirasto voi tehdä alueellaan vastaavat päätökset silloin, kun ne ovat tarpeen usean kunnan alueella.

Lain 58 c §:ssä (1221/2021) säädetään laissa määriteltyjen toimijoiden toiminnassa noudatettavista koronavirusepidemian leviämisen estämiseen tähtäävistä velvoitteista ja se koskee myös perus- ja toisen asteen oppilaitoksia. Toiminnan harjoittajan on pykälän 1 momentin mukaan huolehdittava siitä, että osallistujilla on mahdollisuus käsien puhdistamiseen; osallistujille annetaan riittävän etäisyyden ylläpitämistä, käsien puhdistamista ja muita vastaavia tartuntojen leviämistä estäviä käytänteitä koskevat toimintaohjeet; ja tilojen ja pintojen puhdistamista tehostetaan. Lisäksi toiminnanharjoittajan tulee pykälän 2 momentin järjestää osallistujien oleskelu sillä tavoin väljästi, kuin se kyseisen toiminnan erityispiirteet huomioon ottaen on mahdollista. Perus- ja toisen asteen osalta toiminnan harjoittajalla tarkoitetaan koulua ja oppilaitosta ja osallistujilla oppilaita ja opiskelijoita.

Lain 59 a §:n (1221/2021) 1 momentissa säädetään, että aluehallintovirasto ja kunta valvovat toimialueillaan muun muassa 58 §:ssä ja 58 c §:n 1 ja 2 momentissa säädettyjen velvollisuuksien ja rajoitusten sekä niitä koskevien päätösten noudattamista.

Lain 59 b §:n (1221/2021) 1 momentin mukaan aluehallintovirasto ja kunta saavat tarkastaa 59 a §:n nojalla valvomansa toimijan tämän lain mukaisen toiminnan sekä toiminnassa käytettävät tilat.

Jos tartuntatautilain 58 c §:n 1 momentissa säädettyjen velvollisuuksien noudattamisessa havaitaan puutteita tai epäkohtia, aluehallintovirasto ja kunta voivat lain 59 c §:n (1221/2021) 1 momentin mukaan antaa määräyksen niiden korjaamisesta. Jos puutteita tai epäkohtia ei ole korjattu asetetussa määräajassa ja jos velvoitteita on rikottu olennaisesti, kunta ja aluehallintovirasto voivat pykälän 4 momentin mukaan määrätä kyseisen toiminnan välittömästi keskeytettäväksi ja kyseisen tilan pidettäväksi suljettuna asiakkailta tai muilta valvottuun toimintaan osallistuvilta enintään kuukauden ajan, jos se on välttämätöntä tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Päätöksen noudattamisen tehosteeksi voidaan pykälän 5 momentin mukaan asettaa uhkasakko.

Lain 59 d §:n (1221/2021) 1 momentin mukaan kunnan 59 a §:n mukaisesta valvonnasta vastaa sekä 59 b ja 59 c §:n mukaisia toimivaltuuksia käyttää kunnan tartuntatautien torjunnasta vastaava toimielin, jollei kunta kuntalain (410/2015) nojalla toisin päättä.

Lailla 1221/2021 lisätyt säännökset ovat väliaikaisesti voimassa 1.1.2022–30.6.2022.

Perusopetuslaki

Perusopetuslain (628/1998) 4 §:n (1288/1999) 1 momentin mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta.

Perusopetus järjestetään lähtökohtaisesti lähiopetuksena. Perusopetuslain 20 a §:ssä (687/2021) säädetään poikkeuksellisista opetusjärjestelyistä. Mainitun pykälän 1 momentin mukaisesti, jos opetusta ei tartuntatautilain 58 §:n nojalla annetun päätöksen johdosta voida järjestää turvallisesti lähiopetuksena koulussa tai muussa opetuksen järjestämispaikassa, voidaan opetuksessa siirtyä opetuksen järjestäjän päätöksellä poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin, jos se opetuksen järjestämiseksi on välttämätöntä. Oppilaan oikeus opetukseen tulee turvata myös poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana tässä laissa tai sen nojalla säädetyn tai määrätyn mukaisesti. Pykälän 2 momentin mukaan opetusta järjestetään osittain tai kokonaan etäopetuksena poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana. Poikkeukselliset opetusjärjestelyt eivät pykälän 4 momentin mukaan koske esiopetuksen oppilaita, perusopetuksen 1—3 vuosiluokkien oppilaita, erityisen tuen päätöksen saaneita oppilaita (17 §), pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaita (25 §:n 2 momentti) eikä valmistavan opetuksen oppilaita (5 §). Säännös on väliaikaisesti voimassa 1.8.2021–31.7.2022.

Lain 26 §:n (1216/2020) 1 momentin mukaan oppivelvollisen on osallistuttava kyseisen lain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot.

Lain 29 §:n (1267/2013) 1 momentin mukaisesti opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Lain 30 §:n 1 momentin (642/2010) mukaisesti opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea.

Oppilaan tulee lain 35 §:n 1 momentin (1040/2014) mukaan osallistua perusopetukseen, johon hänet on otettu, jollei hänelle ole erityisestä syystä tilapäisesti myönnetty vapautusta.

Lukiolaki

Lukiolain (714/2018) 13 §:n 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjä päättää koulutuksen järjestämisestä ja järjestämistavoista.

Lain 25 §:n 1 momentin mukaan opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta. Osa lukiokoulutuksen oppimäärään sisältyvistä opinnoista voidaan edellyttää opiskeltavaksi itsenäisesti, jos se ei vaaranna koulutukselle asetettujen tavoitteiden toteutumista ja opiskelijan edellytyksiä oppimäärän ja ylioppilastutkinnon suorittamiseen. Lukiokoulutuksen oppimäärää suorittavalla opiskelijalla on pykälän 2 momentin mukaan oikeus saada säännöllisesti opinto-ohjauksen lisäksi tarpeidensa mukaista henkilökohtaista ja muuta opintojen ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvää ohjausta. Myös opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, on lukiolain 28 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti.

Lain 40 §:n 1 momentin mukaan opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Laki ammatillisesta koulutuksesta

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (513/2017) 62 §:n 1 (1218/2020) momentin mukaan koulutuksen järjestäjä päättää tutkintokoulutuksen sisällöstä ja toteuttamisesta tutkinnon perusteiden mukaisesti sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä koulutuksen perusteiden mukaisesti. Säännös tulee voimaan 1.8.2022.

Lain 52 §:n 1 momentin (517/2020) mukaan tutkinnon osien edellyttämä ammattitaito ja osaaminen osoitetaan tekemällä käytännön työtehtäviä aidoissa työtilanteissa ja työprosesseissa (näyttö). Ammattitaito ja osaaminen voidaan osoittaa suorittamalla muita käytännön tehtäviä, jotka mahdollisimman hyvin vastaavat aitoja työtilanteita ja työprosesseja, jos näyttöä ei koronavirusepidemiasta johtuvista syistä voida toteuttaa aidoissa työtilanteissa ja työprosesseissa. Säännös on voimassa väliaikaisesti 1.7.2020–31.7.2022.

Opiskelijalla on lain 64 §:n 1 momentin mukaan oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Vaativan erityisen tuen tehtävän saaneen koulutuksen järjestäjän tehtävänä on lain 65 §:n mukaan järjestää koulutusta opiskelijoille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia taikka vaikea vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laaja-alaista ja monipuolista 64 §:ssä tarkoitettua erityistä tukea.

Lain 80 §:n 1 momentin mukaan opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista

Valtioneuvoston kanslerista annetun lain (193/2000) 3 §:n 1 momentin mukaan valvoessaan tuomioistuinten ja muiden viranomaisten toimintaa sekä julkisten tehtävien hoitamista oikeuskansleri käsittelee hänelle osoitettuja kirjallisia kanteluja ja viranomaisten ilmoituksia. Oikeuskansleri voi myös ottaa asian käsiteltäväksi omasta aloitteestaan.

3.2 Suositukset

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön suositus opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjille koronavirusepidemian aikana

Suosituksen tarkoituksena on tukea kouluja (varhaiskasvatuksen toimintayksiköiden ohella) toteuttamaan koulunkäynti koronavirusepidemian aikana siten, että se on turvallista lapsille ja henkilökunnalle. Suositus koostuu seuraavista osa-alueista: oireisena kouluun tuleminen ja sairastuminen koulupäivän aikana; järjestelyt riskiryhmiin kuuluvien lasten osalta; koronaviruksen tarttuminen ja siltä suojautuminen; käytänteet tarpeettomien fyysisten kontaktien välttämiseksi; hyvä käsi- ja yskimishygienia; siivous ja ilmanvaihto koulujen tiloissa; ja toimet koronavirustartuntatilanteissa.

THL ja OKM suosittelevat muun muassa, että alakouluissa opetusryhmät tulisi pitää erillään koko koulupäivän. Valinnaisissa aineissa opetusryhmä voisi vaihtua, jos opetusta ei voida

muuten toteuttaa. Jos opetusryhmien erillään pitäminen esimerkiksi yläkouluissa on mahdotonta, opetusta suositellaan porrastettavaksi ja väljyyteen ja hygieniaan tulee panostaa.

Isoja yhteistilaisuuksia ei suosituksen mukaan tulisi järjestää, jos väljyyttä ja riittävää hygieniaa ei voida varmistaa. Jos koulujen juhliin osallistuu muita kuin henkilökuntaa ja lapsia tai oppilaita, ne tulkitaan yleisötilaisuuksiksi, joissa tulee noudattaa paikallisia ja alueellisia määräyksiä. Koulujen opetustoimintaan ja muuhun lakisääteiseen toimintaan ei lähtökohtaisesti sovelleta yleisiä kokoontumisrajoituksia.

Edelleen suosituksessa todetaan, että muiden kuin lasten sekä henkilökunnan oleskelua koulun alueella tulisi välttää samoin kuin henkilökunnan fyysisiä kokoontumisia. OKM ja THL suosittelevat myös, ettei henkilökunta siirtyisi toimipaikasta toiseen.

Suositus on päivitetty viimeksi 22.12.2021 heikentyneen epidemiatilanteen ja tartuntatautilain väliaikaisten säännösten voimassaolon jatkamisen (30.6.2022 saakka) vuoksi.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön suositus yliopistoille, ammattikorkeakouluille sekä lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen järjestäjille koronavirusepidemian aikana

Suosituksen tarkoitus on tukea muun muassa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjiä toteuttamaan opetus ja muu oppilaitosten tiloissa järjestettävä toiminta turvallisesti koronaepidemian aikana. Se sisältää vastaavia osa-alueita kuin opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjille annettu suositus.

THL ja OKM suosittelevat muun muassa etäyhteyksien hyödyntämistä, jos opetusta järjestetään suurelle joukolle. Muita toimia ovat ravintoloiden ja ruokailutilojen porrastettu käyttö ja suositus noudattaa riittävää väljyyttä tartuntatautilain edellyttämällä tavalla. Opiskelijat voivat asua asuntoloissa jaetuissa huoneissa, mutta oppilaitosten on pidettävä kirjaa majoittuvista henkilöistä tartunnanvälityksen mahdollistamiseksi.

Myös tämä suositus on päivitetty viimeksi 22.12.2021 tartuntatautilain väliaikaisten säännösten voimassaoloajan mukaiseksi.

3.3 Selvitykset

Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitys

Pyysin opetus- ja kulttuuriministeriötä kiinnittämään selvityksessään erityistä huomiota seuraaviin näkökohtiin: Miten koronavirusta koskevien THL:n ja OKM:n suositusten (ml. riskiryhmiin kuuluvien terveyden suojelu ja suosituksissa viitatus erilliset ohjeet esimerkiksi ilmanvaihdosta) toteutumisen seuranta on käytännössä järjestetty; miten koronavirusta koskevien terveysturvallisuusohjeiden vaikuttavuuden ml. lasten edun toteutumisen seuranta on järjestetty; miten koronavirusta koskeviin terveysturvallisuusohjeisiin mahdollisesti liittyvien ongelmakohtien ratkaiseminen ja seuranta on järjestetty; ja minkälaisia havaintoja koronavirusta koskevien terveysturvallisuusohjeiden noudattamisesta ja vaikuttavuudesta on esitettävissä, kun otetaan huomioon epidemiatilanteen nopea muuttuminen.

OKM on pyytänyt selvitykset Opetushallituksesta (OPH), Ylioppilaslautakunnalta sekä aluehallintovirastoilta.

OKM toteaa seuranneensa koronapandemian vaikutuksia sekä eri selvityksistä ja tutkimuksista saatavan tiedon avulla että ministeriön rahoittamilla tutkimushankkeilla. Ministeriö on myös toteuttanut toisen asteen osalta omia tilannekuvakyselyitä ja yhteistyössä aluehallintoviraston kanssa muun muassa perusopetuksen järjestäjille suunnattua säännöllistä verkkokyselyä.

Aluehallintoviraston ja ministeriön verkkokyselyssä on syksyllä 2020 ja 2021 selvitetty, missä määrin hygieni- ja väljyys-suosituksia pystytään perusopetuksessa noudattamaan. Opetuksen järjestäjien vastauksista syksyltä 2021 kävi ilmi, että suositusten noudattaminen oli haasteellisinta koulukuljetuksissa ([THL:n koulukuljetusohje](#)), opetuksen porrastamisessa ja toiminnan rytmittämisessä sekä ulkotilojen hyödyntämisessä. Vastausten perusteella osassa kunnista sovittuihin toimintamalleihin sitoutuminen on onnistunut hyvin. Osassa vastauksista haasteena nousi esiin suositusten ylimalkaisuus sekä se, että oppilaat eivät välttämättä noudata suosituksia. Selvityksessä todetaan, että opetuksen järjestäjien vastauksista ei ilmene selkeästi, miten terveysturvallisuutta koskevien suositusten ja ohjeiden noudattamisen omavalvonta on perusopetuksen osalta käytännössä kunnissa järjestetty ja, että terveysturvallisuutta koskevien suositusten ja ohjeiden noudattamisen valvonta ei kuulu aluehallintovirastojen opetus- ja kulttuuritoimen toimivaltaan.

Verkkokyselyiden lisäksi Tampereen ja Helsingin yliopistot ovat kevästä 2020 alkaen toteuttaneet ministeriön rahoittamana perusopetuksen valtakunnallista seurantatutkimusta, jossa tarkastellaan koronavirusepidemian vaikutuksia koulunkäyntiin, opetukseen ja hyvinvointiin (opettajien ja huoltajien näkemykset). Viimeisimmässä, keväällä 2021 toteutetussa tiedonkeruussa huoltajien näkemykset turvallisuuskäytänteistä olivat edelleen pääsääntöisesti hyvin myönteisiä, kun taas opettajien raportoimat kokemukset siitä, miten hyvin kouluissa kyetään niitä noudattamaan, olivat melko kriittisiä ja sisälsivät paljon koulukohtaista vaihtelua.

OKM on tehnyt tilannekuvakyselyitä myös toisen asteen koulutuksen osalta. Tulosten mukaan arviot saadusta tuesta ja siitä, kuinka hyvin opetushallinto (OKM ja OPH) on onnistunut tukemaan koulutuksen järjestäjiä koronavirusepidemian hoitamisessa, jakautuivat paljon. Koulutuksen järjestäjien näkemyksen mukaan ohjeet olivat tulleet liian myöhässä tai olleet epäselviä. Toisaalta osa vastaajista katsoi, että ohjeet olivat olleet riittävän selkeitä. Vastauksissa esitettiin tarve saada tietoa mahdollisimman keskitetysti, jottei saaduissa ohjeissa ole keskenään ristiriitaisuuksia.

Koronavirusepidemian alettua Suomessa OKM:n valmiusryhmä ja osastojen asiantuntijat yhteistyössä OPH:n turvallisuusryhmien kanssa muodostivat tilannekuvaa pandemiasta, vastasivat tarvittavien tukimateriaalien laatimisesta sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien neuvonnasta. Koronaviestintää ja neuvontaa on koordinoitu OKM:n, OPH:n, Ylioppilastutkintolautakunnan, aluehallintovirastojen sekä THL:n kesken.

Selvityksessä todetaan, että mahdollisuus tehdä paikallisia tilanne- ja toimenpidearvioita ja päätöksiä on sujuvoittanut opetuksen järjestämistä siten, että esimerkiksi etäopetukseen siirtymisessä voidaan tehdä aiempaa täsmällisempiä, vain osaan oppilaista kohdistuvia ratkaisuja. Tätä voidaan pitää lapsen edun mukaisena lähiopetuksen ollessa aina ensisijainen vaihtoehto. Selvityksessä on myös käsitelty riskiryhmään kuuluvien lasten opetusta; myös tältä osin on hiljattain toteutettu opetuksen järjestäjille verkkokysely siitä, miten näiden oppilaiden terveydensuojelu ja sen toteutumisen seuranta käytännössä tapahtuvat.

OPH:n näkemyksen mukaan koulutuksen järjestäjät ovat ottaneet vakavasti tartuntatautilain 58 c §:n velvoitteet sekä THL:n ja OKM:n kansalliset hygieniasuositukset. Koulutuksen järjestäjät ovat opetushallinnon havaintojen mukaan tehneet sen mikä heidän tehtävissään on ollut mahdollista lasten ja nuorten sekä henkilöstön terveysturvallisuuden edistämiseksi toiminnan luonne huomioon ottaen. Yksittäistapauksina voi kuitenkin olla poikkeuksia.

OKM ja OPH ovat vuosina 2020 ja 2021 jakaneet kaikille kasvatus- ja koulutusasteille valtionavustuksia tai valtionosuuksia korona-ajan vaikutusten paikkaamiseen ml. lisähenkilöstön palkkaaminen. Lisähenkilöstön turvin ryhmäkokoja on ollut paikallisella päätöksellä mahdollista pienentää ja käyttää useampia opetustiloja. Oppimisen tukemiseen tarkoitettulla rahoituksella on selvityksen mukaan ollut mahdollista osaltaan edistää lasten ja nuorten turvallista koulunkäyntiä ja opiskelua.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys

Pyysin sosiaali- ja terveysministeriötä kiinnittämään selvityksessään erityistä huomiota seuraaviin seikkoihin: Minkälaisia havaintoja koronavirusta koskevien terveysturvallisuusohjeiden noudattamisesta on esitettävissä, kun otetaan huomioon

epidemiatilanteen nopea muuttuminen; onko ministeriöllä tietoja ja havaintoja koronavirusta koskevien terveysturvallisuusohjeiden toteutumista koskevista ongelmista ml. riskiryhmiin kuuluvien terveyden suojelussa; ovatko aluehallintovirastot tai kunnat niille säädetyissä tartuntatautilain mukaisissa tehtävissään havainnoineet ja seuranneet ohjeiden toteutumista ja mahdollisia ongelmakohtia; ja ovatko aluehallintovirastot tai kunnat tarkastaneet oppilaitosten toimintaa ja toiminnassa käytettäviä tiloja ja käyttäneet tartuntatautilain 59 c §:ssä säädettyjä keinoja oppilaitosten velvollisuuksien noudattamisessa mahdollisesti havaittujen puutteiden korjaamiseksi.

STM on pyytänyt lausunnot Etelä-Suomen aluehallintovirastolta sekä THL:lta. Etelä-Suomen aluehallintovirastoa pyydettiin laatimaan lausunto yhteistyössä muiden aluehallintovirastojen kanssa.

STM katsoo, että THL:n ja OKM:n suosituksissaan antamia terveysturvallisuusohjeita on noudatettu kouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa niissä puitteissa, jotka suinkin ovat olleet ajankohtaisten ohjeistusten, tilojen, olosuhteiden sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisen velvoitteiden rinnalla mahdollisia.

Ohjeiden toimivuuden ja vaikuttavuuden seuranta on toteutettu kuntien opetustoimen ja muiden koulutuksen järjestäjien omavalvontana, minkä lisäksi kunnan ympäristöterveydenhuollon valvontayksiköt ovat tehneet tartuntatautilain mukaista käytännön valvontaa ja havainnoineet ohjeiden toteutumista oman suunnitelmallisen valvontansa yhteydessä. Aluehallintovirastojen ympäristöterveydenhuollon valvontayksiköille antamassa ohjauksessa valvontayksiköitä ei siten ole ohjattu tekemään tarkastuksia erityisesti kouluihin, vaan ohjauksessa on korostettu STM:n ohjauksen mukaisesti kohteita, joilla on suuri merkitys epidemian leviämisen ja ehkäisemisen kannalta.

Selvityksen mukaan tartuntatautilain 58 c §:ssä säädettyjen velvollisuuksien noudattaminen on ollut kunnossa valvontayksiköiden tarkastusten kohteena olleissa kouluissa ja oppilaitoksissa. Kohteissa on noudatettu voimassa olevia ohjeita, mutta toimintatavoissa on voinut olla kohdekohtaisia eroja. Valvontayksiköiden toteuttamien suunnitelmallisten tarkastusten yhteydessä käydyissä keskusteluissa on lisäksi selvinnyt, että kouluilla on toimivia suunnitelmia tilanteen nopean muuttumisen varalle. Koulut ja oppilaitokset ovat olleet ajan tasalla ohjeiden muuttumisesta ja pyrkineet toimimaan niiden mukaan.

Terveysturvallisuuslain (763/1994) mukaisen säännöllisen valvonnan yhteydessä tehtyjen havaintojen pohjalta korjaavia toimenpiteitä ei ole tarvinnut esittää millekään toimijalle. Tarkastetuissa kohteissa on noudatettu voimassa olevia ohjeita, mutta toimintatavoissa on voinut olla kohdekohtaisia eroja. Selvityksen mukaan aluehallintovirastot tai kunnat eivät ole

käyttäneet tartuntatautilain 59 c §:ssä säädettyjä määräyksiä tai pakkokeinoja oppilaitosten velvollisuuksien noudattamisessa mahdollisesti havaittujen puutteiden korjaamiseksi.

Selvityksessä nostetaan esiin myös ministeriön 30.12.2021 julkaisema julkilausuma, jonka mukaan koulujen turvallisuuskäytännöillä tiedetään olevan oma itsenäinen selitysosuutensa siinä, onko koulussa korona-altistumisia. Koulujen ja oppilaitosten maltillisten suojaustoimien, joita myös THL:n ja OKM:n suosituksissa on painotettu, tiedetään olleen tärkeässä roolissa epidemian hillitsemisessä. Myös vanhempien luottamus koulujen terveysturvallisiin toimintatapoihin on tähän asti ollut vankkaa. Tätä näkemystä tukee selvityksen mukaan se, että kunnallisille terveydensuojeluviranomaisille ei ole tullut valituksia tartuntatautilain noudattamatta jättämisestä. Myöskään aluehallintovirastoille ei ole tullut tarkastuspyyntöjä tai yhteydenottoja oppilaitosten terveysturvallisuusneuvontaan liittyen.

STM toteaa, että päivittyvien asiantuntijasuositusten seuraaminen on jatkossakin ensiarvoisen tärkeää, jotta pandemian torjuntatoimien haitalliset vaikutukset lasten kasvuun ja kehitykseen säilyisivät mahdollisimman vähäisinä samalla kun myös heitä voidaan aktiivisin toimenpitein suojata tartunnoilta ja niiden aiheuttamilta haitoilta. Myös nopean viestinnän linjaa on syytä jatkaa entistäkin vahvemmin, sillä sen on havaittu olevan avainasemassa keskellä epidemiaa ja varsinkin altistumistilanteissa. Nopean ja ajantasaisen viestinnän tavoitteena on myös varmistaa, että opetusjärjestelyt ovat terveysturvallisia ja tukevat mahdollisuutta osallistua lähiopetukseen.

Terveysturvallisuusohjeiden lisäksi rajoitustoimien haitallisia vaikutuksia lasten oppimiseen, hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen on pyritty tasapainottamaan vuoden 2020 neljännen lisätalousarvioesityksen yhteydessä myönnettyllä noin 320 miljoonan euron hyvinvointipaketilla lasten ja nuorten oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseen, opintojen kertaamiseen ja tukitoimenpiteisiin sekä opiskelijoiden opiskelun ohjaukseen sekä valmistumassa olevien opiskelijoiden opinto-ohjaukseen ja näyttöjen mahdollistamiseen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvitys

Pyysin Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta kiinnittämään selvityksessään erityistä huomiota seuraaviin seikkoihin: Miten koronavirusta koskevien THL:n ja OKM:n suositusten (ml. riskiryhmiin kuuluvien terveyden suojeleminen ja suosituksissa viitatuista erillisistä ohjeista esimerkiksi ilmanvaihdosta) toteutumisen seuranta on käytännössä järjestetty; miten koronavirusta koskevien terveysturvallisuusohjeiden vaikuttavuuden ml. lasten tartuntariskien ja oppilaitosten kautta tapahtuvien tartuntojen yleinen seuranta on järjestetty; miten koronavirusta koskeviin terveysturvallisuusohjeisiin mahdollisesti liittyvien ongelmakohtien ratkaiseminen ja seuranta on järjestetty; ja minkälaisia havaintoja koronavirusta koskevien terveysturvallisuusohjeiden

noudattamisesta ja vaikuttavuudesta on esitettävissä, kun otetaan huomioon epidemiatilanteen nopea muuttuminen.

Pyrittäessä toteuttamaan lapsen oikeuksia mahdollisimman täysimääräisesti koronavirusepidemian oloissa, on THL:n selvityksen mukaan olennaista ymmärtää millaisen riskin koronavirustauti aiheuttaa lapsen terveydelle ja turvallisuudelle. Samoin on huomioitava ajantasainen tieto koronaviruksen leviämisestä niissä ryhmissä ja ympäristöissä, joita ohjeet koskevat, tässä tapauksessa kouluissa. Nämä seikat ovat merkityksellisiä myös arvioitaessa sitä, millaista suositusten noudattamisen valvontaa tai niiden vaikutusten seurantaa lapsen oikeuksien toteutuminen edellyttää.

Selvityksessä käsitellään THL:n asiantuntemuksen näkökulmasta koronavirusinfektion lapsille ja nuorille aiheuttamaa tautitaakkaa Suomessa sekä kuvataan THL:n käsitys koulujen roolista tartuntojen leviämisessä samoin kuin se, millaiseen seuranta- ja muuhun tietoon tämä käsitys perustuu.

Lasten ja nuorten tautitaakan osalta todetaan, että terveydenhuollon rekisteritiedon valossa sairaalahoidon ilmaantuvuus ei ole kasvanut alle 16-vuotiailla syksyllä 2021 epidemiatilanteen voimakkaasta heikentymisestä huolimatta. Tehohoidossa on ollut 21.11.2021 mennessä kuusi alle 16-vuotiaasta koronadiagnoosin saanutta lasta eikä long covid –oireista ole lapsiväestössä näyttöä. Alle 12-vuotiailla koronan aiheuttamat terveystriskit ovatkin selvityksen mukaan pienet ja yli 12-vuotiailla terveystriskien hallinnan merkittävin toimi on rokottaminen. Rokotusten tarjoaminen sairautensa tai tilansa vuoksi muita ikätovereitaan suuremmassa riskissä oleville 5-11 vuotiaille aloitetaan 13.12.2021 alkavalla viikolla.

Tartuntatautilain 7 §:n 2 momentin mukaan THL:n tehtävänä on muun muassa ohjata ja tukea tartuntatautien torjuntatyötä kunnissa, sairaanhoitopiirien kuntayhtymissä ja sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toimintayksiköissä. THL toteuttaa tartuntatautilain mukaista ohjaustehtäväänsä muun muassa laatimalla sekä yksin että yhdessä muiden viranomaisten kanssa ohjeita tartuntatautien torjumiseksi eri tilanteissa ml. varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen toimialalle annetut ohjeet. Suositusten päivityksiä laadittaessa huomioidaan myös kansainvälisten toimijoiden suositukset, joita sovelletaan kansallisen tilanteen ja käytettävissä olevien resurssien mukaan. Selvityksessä korostetaan, että THL:n toimivallassa ei kuitenkaan ole valvoa sen antamien suositusten noudattamista.

THL:llä on erilaisia tietolähteitä, joita se hyödyntää oppilaitoksissa tapahtuvien tartuntojen seurannassa ja oppilaitoksia koskevien suositusten kehittämisessä ml. tartuntatautirekisteriin perustuva seuranta (ikäryhmäkohtaiset ilmaantuvuusluvut), koulualtistumisten seuranta, kansainvälisten toimijoiden ohjeiden ja tieteellisen kirjallisuuden seuranta sekä Pohjoismainen yhteistyö.

Yhteistyö terveydenhuollon kentän ja muiden toimialojen (virastojen ja valtionhallinnon) kanssa on selvityksen mukaan ollut tiivistä, ja opetus- ja koulutussektorin suhteen THL:llä on hyvä keskusteluyhteys niin OKM:n kuin OPH:n kanssa. Terveysturvallisuutta koskevien ohjeiden ongelmakohdat ovat tulleet THL:n tietoon joko terveydenhuollon toimijoiden tai opetussektorin edustajien kautta ja ongelmia on pyritty ratkomaan yhteistyössä. Selvityksessä tuodaan kuitenkin esille, että alueellisilla koordinaatioryhmillä on nykyään vahva rooli päättää tarvittavista toimenpiteistä omalla alueellaan ja kansallisten suositusten merkitys onkin ainakin osittain vähentynyt.

Selvityksen yhteenvetona todetaan, että THL seuraa epidemiatilannetta oppilaitoksia ja koulua käyvissä ikäluokissa. Suosituksia laadittaessa ja arvioitaessa hyödynnetään ajantasaista tieteellistä tietoa, kansainvälisten toimijoiden suosituksia ja muilta toimijoilta saatavaa ruohonjuuritason tilannekuvaa. Lisäksi suosituksia annettaessa huomioidaan niitä koskeva juridinen viitekehys, erityisesti tartuntatautilain mukaiset velvoitteet ja lasten oikeudet. Suosituksia laaditaan yhteistyössä alan toimijoiden kanssa ja niiden ongelmakohtiin reagoidaan yhteistyöelimien kautta ja suoraan saadun palautteen perusteella. THL:n antamat ohjeet ovat juridisesti sitomattomia suosituksia ja paikalliset viranomaiset päättävät niiden pohjalta kasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen terveysturvallisesta järjestämisestä.

3.4 Arviointi

Koronavirustauti on luokiteltu yleisvaaralliseksi tartuntataudiksi. Tartuntatautien torjunnalla julkinen valta toteuttaa perustuslain 19 §:n 3 momentissa julkiselle vallalle säädettyä tehtävää edistää väestön terveyttä sekä perus- ja ihmisoikeuksiin kuuluvaa yksilön oikeutta henkeen ja terveyteen ja niiden tehokkaaseen suojeluun.

Lapsille kuuluvat samat perus- ja ihmisoikeudet kuin aikuisillekin. Julkisen vallan on perustuslain 22 §:n mukaan turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perusopetuslain 29 §:n 1 momentin mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Oikeus on luonteeltaan yleinen ja sen voidaan nähdä toteuttavan lapsen oikeuksia ja lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta. Säännös viittaa 2 ja 3 momentin sekä valmisteluhistoriansa puolesta ensisijaisesti työ- ja oppimisrauhan turvaamiseen, mutta tarkoittaa myös opiskelussa käytettävien tilojen ja niiden käytön turvallisuutta. Perusopetuslain ohella lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta sisältävät säännökset opiskelijoiden oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön.

Tartuntatautilain 58 c §:ssä säädetään laissa määriteltyjen toimijoiden toiminnassa noudatettavista koronavirusepidemian leviämisen estämiseen tähtäävistä velvoitteista ja sitä

sovelletaan myös opetuksen ja koulutuksen järjestäjiin. Velvoitteet ovat suoraan lain nojalla voimassa eivätkä edellytä erillistä viranomaispäättöstä. Tartuntatautilaissa säädetään lisäksi viranomaisten vastuista toimenpiteiden toteutuksessa ja valvonnassa (59 a—59 e §).

Tartuntatautilain 58 c §:n ja lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen perusteella myös terveysturvallisuuden varmistaminen niin tiloissa kuin toiminnoissa liittyy turvalliseen oppimisympäristöön ja lapsen oikeuksien tasapainoiseen toteuttamiseen.

Oikeudellisesta näkökulmasta kysymys on siitä, varmistavatko terveysturvallisuusohjeiden antamisesta vastaavat viranomaiset ohjeiden ja niiden vaikuttavuuden seurannalla paitsi tartuntatautilaista, myös lapsen oikeuksia koskevasta sopimuksesta seuraavat velvoitteet. Erityisesti kyse on lapsen edun ensisijaisuuden toteutumisen (3 artiklan 1 kohta) sekä lapsen turvallisuutta ja terveyttä koskevien toimenpiteiden riittävyyden (3 artiklan 3 kohta ja 24 artikla) yhdessä lapsen sivistyksellisten oikeuksien ja erityisesti oikeuden saada opetusta ja kehittyä sekä harrastaa (28 ja 31 artikla) toteutumisen arvioinnista. Lisäksi on huomioitava lapsen oikeus saada näkemykset huomioon otetuiksi (12 artikla).

Saatujen selvitysten perusteella koronavirusepidemian aikana annettuja terveysturvallisuusohjeita on noudatettu kouluissa ja oppilaitoksissa hyvin eikä suuria epäkohtia ole havaittu. Opettajien ja huoltajien näkemyksiä turvallisuuskäytänteiden noudattamisesta on selvitetty säännöllisesti erilaisin kyselytutkimuksin. Vanhempien luottamus koulujen ja oppilaitosten toimintatapoihin on poikkeuksellisista olosuhteista huolimatta säilynyt korkeana, kun taas opettajien näkemyksissä on enemmän hajontaa ja myös kriittisiä äänenpainoja esiintyy. Selvityksistä käy ilmi, että käytännön haasteet johtuvat muun muassa ohjeiden ja suositusten päällekkäisyydestä tai ylimalkaisuudesta.

Näkemykseni mukaan lapsen oikeuksien toteutuminen edellyttää, että opettajille on tarjolla konkreettista ohjausta ohjeiden ja suositusten noudattamisessa ja, että viestintä on mahdollisimman ajantasaisista. Pidän näin ollen tärkeänä varmistaa, että viranomaisyhteistyössä panostetaan viestinnän selkeyteen. Ripeän ja tehokkaan viestinnän on yleensäkin havaittu olevan avainasemassa keskellä epidemiaa ja sen voi osaltaan katsoa liittyvän viranomaistoiminnan ennakoitavuuteen. Selkeällä viestinnällä edesautetaan myös lapsen oikeutta saada tietoa ja ylläpidetään vanhempien luottamusta koulutuksen järjestäjiin.

Viestintä terveysturvallisuusohjeista eri kohderyhmien tarpeet tunnistaen toteuttaa lisäksi hallintolain (434/2003) mukaista palveluperiaatetta (7 §), joka velvoittaa viranomaista järjestämään asioinnin viranomaisessa siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita. Hallinnossa asioivien tarpeet on hallinnon palveluita järjestettäessä otettava huomioon samoin kuin se, että hallinnossa asioiville tärkeät palvelut ovat saatavilla kaikkialla maassa (HE 72/2002 vp, s. 62). Katson, että ohjeita ja suosituksia koskevalla

viestinnällä, joka jo itsessään on katsottavissa viranomaispalveluksi, turvataan eri kohderyhmien mahdollisuus muodostaa mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva koulutuksen järjestämisestä koronaepidemiatilanteessa. Viestinnällä toteutetaan myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädettyä viranomaisen velvollisuutta tuottaa ja jakaa tietoa toimintansa avoimuuden edistämiseksi (20 §).

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta annetun asetuksen (1030/1999) 2a luvusta (380/2002) seuraa, että valtionhallinnon viranomaisen on suunniteltava viestintä ja huolehdittava siitä, että viestinnän edellytykset on turvattu avoimuuden toteuttamiseksi viranomaisen toiminnassa. Tässä tarkoituksessa on pidettävä huolta muun muassa siitä, että viestintätehtäviä hoitavien välinen yhteistoiminta on asianmukaisesti järjestetty. Pidän tärkeänä, että viestinnän avoimuus ja toimivuus varmistetaan paitsi valtionhallinnon viranomaisten, myös kuntien ja tulevien hyvinvointialueiden välillä.

Lapsilla ja nuorilla on oikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Lapsen oikeus saada näkemykset huomioon otetuiksi lukeutuu myös lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisiin yleisperiaatteisiin. Katson, että lapsen näkemysten selvittämisestä on huolehdittava myös poikkeusoloissa, joissa tiedon ja ymmärryksen merkitys korostuu entisestään. Lasten näkemysten huomioon ottaminen mahdollistaa sen, että päätökset ja toiminta kohdistuvat nimenomaan heidän tarpeisiinsa. Lisäksi on varmistettava lasten yhdenvertainen mahdollisuus saada tietoa poikkeusoloista ja koronakriisistä. Lapsille ja nuorille tärkeistä asioista, kuten harrastustoiminnan tilanteesta poikkeusoloissa on viestittävä selkeästi ja yhdenvertaisesti heille sopivalla tavalla.

Terveysturvallisuutta koskevien toimenpiteiden vaikuttavuutta ja oikeasuhtaisuutta tulee arvioida jatkuvasti. Tehokkaiden niin opettajille, huoltajille kuin lapsille suunnattujen tiedonkeruujärjestelmien ja viestinnän selkeyden lisäksi on varmistettava, että tietoa analysoidaan ja käytetään mahdollisten ongelmakohtien tunnistamiseen.

Saatujen selvitysten perusteella ohjeiden toimivuuden ja vaikuttavuuden seuranta on toteutettu kuntien opetustoimen ja muiden koulutuksen järjestäjien omavalvontana, minkä lisäksi kunnan ympäristöterveydenhuollon valvontayksiköt ovat tehneet tartuntatautilain mukaista käytännön valvontaa ja havainnoineet ohjeiden toteutumista oman suunnitelmallisen valvontansa yhteydessä. Pidän rohkaisevana, että aluehallintovirastot tai kunnat eivät ole joutuneet käyttämään tartuntatautilain 59 c §:ssä säädettyjä määräyksiä tai pakkokeinoja puutteiden korjaamiseksi.

Koronaviruksen ilmapölyisyyden vuoksi ilmanvaihdoilla voidaan pienentää tartunnan riskiä. Kiinnitän huomiota rakenteellisiin ratkaisuihin kysymyksissä, jotka ylittävät tartuntatautilain määräaikaaisesti voimassa olevissa säännöksissä ja erityisesti 58 c §:ssä säädettyt velvoitteet.

Nämä liittyvät erityisesti ilmanvaihdon järjestämiseen, josta THL on antanut erillisen ohjeistuksen opetuksen ja koulutuksen tilojen käytöstä vastaaville. Ohjeistus perustuu muun muassa Maailman terveysjärjestön (WHO), Euroopan tautien ehkäisy- ja valvontakeskuksen (ECDC) ja Eurooppalaisten LVI-järjestöjen liiton koronapandemian aikaisiin suosituksiin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 4 artikla edellyttää, että valtio ryhtyy kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Perusoikeuksien toteuttaminen edellyttää riittäviä voimavaroja. Kansallisen lapsistrategian koronatyöryhmän raportin mukaan (s. 87) merkittävässä osassa perusopetuksen ja lukion rehtoreiden ja opettajien vastauksia toivottiin panostamista ja lisäresursointia yleiseen oppimisen tukeen, tukiopetukseen, tehostettuun tukeen ja erityiseen tukeen, jotta poikkeusoloista aiheutuneita vaikutuksia voidaan lieventää.

Saaduista selvityksistä käy ilmi, että kaikille kasvatus- ja koulutusasteille on vuosina 2020 ja 2021 jaettu valtionavustuksia tai valtionosuuksia korona-ajan vaikutusten paikkaamiseen. Oppimisen tukemiseen tarkoitettulla rahoituksella on ollut mahdollista osaltaan edistää lasten ja nuorten turvallista koulunkäyntiä. Terveysturvallisuusohjeiden toimivuudessa ja vaikuttavuuden seurannassa on kyse painavien perusoikeuksien suojaamisesta ja pidän tärkeänä, että koulutussektorin toimijoiden taloudellisten resurssien riittävyys pyritään turvaamaan myös jatkossa.

Lapsen edun ensisijaisuus kaikissa lapsia koskevissa toimissa on lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen keskeinen periaate ja sopimusvaltioita sitova velvoite. Lasten edut arvioidaan lapsivaikutusten arvioinnilla. Lapsen etu saa sisältönsä lapsen oikeuksista, tilanteesta ja tarpeista. YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut, että lapsen oikeus terveyteen korostuu pandemian torjunnassa, mutta muita lapsen oikeuksia saa rajoittaa vain välttämättömissä määrin suhteessa terveyden suojelemiseen.

Pidän tärkeänä korostaa sitä, että lapsen etu ei ole staattinen etu, vaan eri oikeuksien toteutuminen edellyttää tilannekohtaista yhteensovittamista ja punnintaa. Tämä tarkoittaa, että myös lapsivaikutusten arvioinnin tulee tapahtua kokonaisvaltaisesti ja siten, että arvioidaan eri toteuttamisvaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia.

3.5 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Edellä esittämäni perusteella pidän tärkeänä, että perusopetusta ja toisen asteen koulutusta koskevien terveysturvallisuusohjeiden valmistelussa ja eri vastuuviranomaisten välisessä yhteistyössä pyritään varmistamaan paitsi ohjeiden ajantasaisuus, myös niiden selkeys, ymmärrettävyys ja konkreettinen noudattamismahdollisuus käytännön opetustyössä.

Terveysturvallisuutta koskevien toimenpiteiden vaikuttavuutta ja oikeasuhtaisuutta tulee arvioida jatkuvasti. Kiinnitän huomiota terveysturvallisuusohjeiden noudattamisen yhteydessä mahdollisesti havaittavien ongelmakohtien nopeaan ratkaisemiseen ja kannustan vastuuministeriötä, kuntia ja aluehallintovirastoja valvomaan niiden noudattamista toimivaltuuksiensa rajoissa ja tähän mennessä muodostuneiden hyvien käytänteiden valossa.

Kiinnitän myös huomiota rakenteellisten ratkaisujen löytämiseen niissä kysymyksissä, jotka ylittävät tartuntatautilain määräaikaaisesti voimassa olevissa säännöksissä säädetyt velvoitteet. Tartuntariskien pienentämiseksi koulutuksen järjestäjien tulisi erityisesti ilmanvaihtoon ja sisäilman laatuun, mutta myös tilojen väljyyteen ja kuljetuksiin liittyvissä järjestelyissä toimia laajassa yhteistyössä eri alojen asiantuntijoiden kanssa.

Terveysturvallisuustoimia koskevien ohjeiden toimivuudessa ja vaikuttavuuden seurannassa on kyse painavien perusoikeuksien suojaamisesta. Koulutussektorin taloudellisten resurssien riittävyys tulisi siten pyrkiä turvaamaan jatkossakin.

Lopuksi korostan, että lapsivaikutusten arviointiin tulisi panostaa nykyistä enemmän, sillä lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon kaikki tilanteeseen liittyvät lapsen oikeudet sekä kyseessä olevien lasten tarpeet. Vaikutusten arvioinnin tulee perustua riittävän laajaan ja mahdollisimman laadukkaaseen tietopohjaan ja arviointi on ulotettava myös talousarviopäätöksiin (lapsibudjetointi).

Toimitan päätökseni opetus- ja kulttuuriministeriölle, sosiaali- ja terveysministeriölle sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselle.

Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiini.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Heli Honkapää

OKV/2733/70/2021-OKV-9

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: